

Udsigt til sociale tømmermænd i Sydafrika efter VM

13. juli 2010

Den store målsætning om, at VM i Sydafrika skulle bringe nyt liv til ikke blot dette land, men hele Afrika, bliver ikke opfyldt, skriver dagens kronikør, som konkluderer, at der højst bliver tale om en mindre ansigtsløftning af vores billede af Afrika

NÅR MAN HAR beskæftiget sig med anti-apartheidbevægelsens og Sydafrikas historie gennem en del år, må Verdensmesterskabet 2010 efterlade en med blandede følelser. Forløbet bør give anledning til et kritisk tilbageskuende blik på både værtskabet og fodboldsporten i værtslandet.

Gennem apartheidårene var fodboldsporten en torn i øjet på raceideologerne. Allerede under segregationsperioden, før apartheidlovene fra 1948 forstærkede og formaliserede raceadskillelsen, var fodboldsporten leverandør af mentalt overskud, der gjorde det lettere for sorte townshipbeboere at leve med den daglige marginalisering.

I 1935, i perioden før Anden Verdenskrig, hvor liberale attituder var relativt fremherskende, blev den første tværraciale turnering lanceret med afrikanske, blandede og indiske hold. Leepile Taunyane, den 81-årige ærespræsident for Sydafrikas Premier Soccer League, mener, at disse kampe havde historiske konsekvenser for fodbold som en form for modstandssport, hvor man aldrig helt accepterede regeringens adskillelsespolitik. Fordi sporten var et område, hvor en vis grad af raceanarki blev tolereret, kunne den senere bruges som en del af fundamentet for integration. Fra slutningen af 1970'erne, begyndte flere fodboldhold at tiltrække stadig større, delvist politiserede fanskarer og en del engelskdominerede, sydafrikanske firmaer begyndte samtidig at støtte dem med sponsorater.

"Big business så skriften på væggen. Der var penge at tjene på den voksende sorte middelklasse," som den sydafrikansk-fødte sociolog og fodboldfan Chris Bolsmann udlagde det. Han gik selv på et gymnasium kun for hvide i Pretoria og mødte første gang sorte på lige fod på fodboldbanen. Moderne, byboende spillerberømtheder fra apartheidtiden som Ace Ntsoelengoe og Jomo Sono anfægtede den officielle opfattelse af afrikansk identitet og blev senere rollemodeller for unge i det nye Sydafrika.

Sydafrikas sorte fodboldspillere var ret tidligt på banen med grundidéerne i det, som Desmond Tutu senere kaldte "regnbuenationalisme", og som vi gennem de seneste uger har set udfolde sig i mangfoldige former. Faktisk var grundidéen i dette rummelige koncept for sydafrikansk statsborgerskab og identitet til stede ved dannelsen af National Soccer League (NSL) i 1985, hvor et afgørende skridt blev taget til afskaffelse af raceopdelingen i den professionelle sport midt under et omtumlet årti præget af borgerkrigsagtig frihedskamp.

NSL (også kendt som PSL, Premier Soccer League) startede en

samlingsproces som kulminerede med dannelsen af den ikke-raceopdelte South African Football Association (SAFA) i december 1991, nogle få dage før ledere fra ANC og den sidste apartheidregering mødtes til langvarige diskussioner om Sydafrikas fremtid.

Ligesom Ghanas Kwame Nkrumah og andre afrikanske ledere gjorde det under deres afkoloniseringsprocesser, benyttede Nelson Mandelas første regering sig af sporten til at bygge en ny fælles følelse af South Africanness. I løbet af de næste få år iscenesatte Sydafrika med held All-Africa Games i 1999, Cricket World Cup i 2003 og flere andre internationale sportskonkurrencer. Præsident Mbeki brugte kampagnen for fodboldverdensmesterskabet 2010 som et nationalt projekt, designet til at promovere varemærket "Sydafrika" på det globale marked og skildre landet som moderne, teknologisk avanceret, business-venligt og turist-eksotisk.

OGSÅ IDEOLOGISKE FAKTORER indgik i kampen for Verdensmesterskabet, herunder den sydafrikanske regeringsfilosofi African Renaissance, der indebærer, at den afrikanske kulturarv i kombination med modernitet og globalisering kan udnyttes til at revitalisere kontinentet. I et brev til FIFA's præsident, Joseph "Sepp" Blatter, i 2003 understregede Mbeki begivenhedens afrikanske karakter.

I realiteten var det nok ikke så meget en genoplivning af tidligere tiders solidariske pan-afrikanisme, som det var Sydafrikas forsøg på at fremstå som kontinentets leder og indgangsporten for investeringer i Afrika. Nogle analytikere har profeteret, at VM 2010 vil resultere i en yderligere skævvridning af regionens ulige økonomiske forbindelser. Den økonomiske sidegevinst for regionen er indtil videre begrænset. Den relativt fordelagtige udvikling af sydafrikansk erhvervsliv delvist på nabolandenes bekostning betyder, at fortidens vandring af arbejdskraft er genoptaget under nye former. Millionvis af immigranternes ressourcekonkurrence med sydafrikanske arbejds- og boligløse afføder bølger af fremmedhad.

Forholdet mellem sydafrikanske fodboldfans og udenlandske spillere i Sydafrika udstiller ambivalensen i xenofobiproblemet. Fansene er villige til at tolerere udlændinge på deres fodboldhold, men ikke i deres lokalsamfund. De er splittet mellem stolthed over "deres" udenlandske spillere og fremmedhad. Som den zimbabwiske angriber Gilbert Mushangazike fra Pirates siger: "Vi er helte, når vi scorer mål, men vi er folks fjender på gaden".

VM har været den direkte årsag til, at nogle udlændinge er blevet målrettet angrebet af myndighederne. Durban's kommunaldirektør, Mike Sutcliffe, ønskede byen "renset" før 2010, hvorfor politiet bortviste flygtninge fra boligområdet Albert Park. Ifølge sociologen Michael Neocosmos fra University of Pretoria sætter de fremmedfjendske angreb påkaldelsen af en afrikansk renæssance i relief: "Før befrielsen behøvede ANC frontlinjestaternes støtte. Siden er Afrika for sydafrikanerne blevet et fremmed sted, vi nødtvungent må forholde os til." Midt i begejstringen over det vellykkede VM er der grund til at minde om, at VM har betydet ofre for fattige sydafrikanere. Eddie Cottle, der er koordinator for kampagnen Beyond 2010, mener, at staten har brugt samme beløb til forberedelse af VM, som det på ti år har brugt på boligbyggeri.

KVINDER, DER SÆLGER MAD uden for stadion, er et af de almindeligste syn ved fodboldkampe i det sydlige Afrika. På de åbne pladser uden for stadion tilberedes pap (majsgrød), idombolo (boller) og braaied (grillet) kød. Der har været længere mellem dem under VM, eftersom flere områder har været forbeholdt FIFA-godkendte handlende. I Mpumalanga truede provinsregeringen med at tilbagekalde en skadesgodtgørelse på 63 millioner rand for land konfiskeret under apartheid, medmindre lokalsamfundet solgte en væsentlig del af forfædrenes jord for 1 rand, så der blev plads til at bygge et prestigestadion til 1 milliard rand. Aviserne Mail og

Guardian fortalte om flere tusind elever, der brændte bildæk af i protest mod VM-stadionet i Nelspruit, hvor lokalområdets eneste to skoler blev udlagt til P-pladser.

På grund af overdrevent optimistiske prognoser kombineret med den globale recessions afmatning af turiststrømmen er det meget usandsynligt, at der kommer et samfundsøkonomisk overskud ud af processen. Udgifterne til Verdensmesterskabet har allerede betydet færre midler til offentlig finansiering af social- og sundhedsprogrammer. Givet, at millioner mangler boliger og adgang til uddannelse, og at 300.000 dør af aids hvert år, samtidig med at landet rummer en organiseret venstreopposition, er der udsigt til buldrende sociale tømmermænd.

Ifølge Yusuf Ebrahim, der var formand for den tidligere anti-apartheidbevægelses South African Council on Sport, er der ikke lavet nogen samlet plan for, hvordan VM kan forbedre vilkårene for unge. Dermed vil de positive resultater fra Verdensmesterskabet 2010 sandsynligvis begrænse sig til følelsesmæssige, immaterielle, glade minder – kortsigtede følelser af stolthed og enhed, måske kombineret med lidt større tillid blandt udenlandske investorer eller med andre ord en mindre ansigtsløftning af vores billede af Afrika.

Hans Erik Stolten er historiker og tilknyttet Center for Afrikastudier på Københavns Universitet

~~ealiteten var det nok ikke så meget en genoplivning af tidligere tiders solidariske panafrikanisme, som det var Sydafrikas forsøg på at fremstå som kontinentets leder."~~